

Dalarna University

This is an accepted version of a paper published in *Nordisk Østforum*. This paper has been peer-reviewed but does not include the final publisher proof-corrections or journal pagination.

Citation for the published paper:

Sedelius, T. (2008)

"Demokrati eller presidentdiktatur?: Konstitutionella vägval i postkommunistiska länder"

Nordisk Østforum, 22(8)

Access to the published version may require subscription.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:du-5144>

DiVA

<http://diva-portal.org>

Demokrati eller presidentdiktatur?

Konstitutionella vägval i postkommunistiska länder

Thomas Sedelius, fil dr,
Lektor i statsvetenskap,
Högskolan Dalarna
tse@du.se

Abstract

While authoritarian presidents prevail under heavily president-oriented constitutions throughout the post-Soviet region, democracy along parliamentary lines triumphs in Central Europe. This article discusses the constitutional pattern among the post-communist countries on the basis of two general questions: First, how can we explain why strong presidential constitutions dominate throughout the post-Soviet region whereas constrained presidencies and governments anchored in parliament have become the prevailing option in Central Europe? Second, and interlinked with the first question, why have so many post-communist countries (in the post-Soviet region as well as in Central Europe) chosen neither *parliamentarism* nor *presidentialism*, but instead *semi-presidential arrangements* whereby a directly elected president is provided with considerable powers and coexists with a prime minister? The analysis indicates that both *historical-institutional* and *actor-oriented* factors are relevant here. Key factors have been regime transition, pre-communist era constitutions and leaders, as well as short-term economic and political considerations. With differing strengths and in partly different ways, these factors seem to have affected the actors' preferences and final constitutional compromises.

Keywords: constitution, president, semi-presidentialism, parliamentarism, post-communist, political institutions

The article was originally published in *Nordisk Østforum*, Vol. 22, No. 8, pp. 142-161

Please quote this article according to the following: Sedelius, Thomas (2008) "Demokrati eller presidentdiktatur? Konstitutionella vägval i postkommunistiska länder", *Nordisk Østforum*, Vol. 22, No. 8, pp. 142-161

Presidentdiktatur är ett dominerande fenomen bland de forna sovjetstaterna. Presidenter som Aleksandr Lukasjenko i Vitryssland, Islam Karimov i Uzbekistan, Nursultan Nazarbajev i Kazakstan och tidigare Vladimir Putin i Ryssland representerar alla mer eller mindre auktoritära regimer. I de postsovjetiska staterna har maktkoncentration hos presidenten snarare än maktbalans mellan president och parlament blivit den rådande modellen. I flera fall har en redan från början stark presidentmakt också förstärkts genom konstitutionella tillägg eller förändringar initierade av presidenterna själva – Lukasjenkos konsolidering av makten genom en radikal författningsreform 1996 är ett illustrativt exempel.

Bland de postkommunistiska länderna utgör Centraleuropa (här avses för enkelhetens skull de baltiska länderna samt de postkommunistiska länder i Europa som inte var en del av Sovjetunionen) den lysande motpolen med konstitutionella modeller som idag fungerar enligt demokratiska principer. Parlamentariskt förankrade system enligt västeuropeiska förebilder dominerar. I motsats till postsovjetisk maktkoncentration har maktbalansen mellan den lagstiftande (parlamentet) och den verkställande (regering och president) arenan successivt utvecklats. Samtidigt har många av länderna i Centraleuropa, till skillnad från de flesta västeuropeiska länder, valt att inrätta presidentämbeten med mer än bara symboliska funktioner. I länder som Bulgarien, Litauen, Kroatien, Polen och Rumänien väljs presidenten i direkta val och är dessutom konstitutionellt utrustad med befogenheter som i vissa avseenden måste betraktas som högst betydelsefulla. Inte minst ges presidenterna i dessa *semipresidentiella* system en stark ställning i utrikespolitiska frågor.

Denna artikel har två huvuduppgifter. Den första är att med utgångspunkt i både *historisk-institutionella* och *aktörsrelaterade* faktorer diskutera varför de postsovjetiska regimerna i så hög utsträckning valde att inrätta starka presidentämbeten efter självständigheten 1991, medan presidentmakten i de centraleuropeiska länderna blev betydligt mer begränsad och kringskuren. Den andra uppgiften är att med samma teoretiska utgångspunkter diskutera varför så många postkommunistiska länder – både i Centraleuropa och i det forna Sovjetunionen – faktiskt inrättade *semipresidentiella system* med både en premiärminister och en direktvald president sida vid sida.

Forskningsuppgiften är viktig av flera skäl. För det första är presidenternas dominans i de postsovjetiska länderna ett (av flera) betydande hinder för en demokratisk utveckling och vi är i behov av kunskap om under vilka omständigheter institutionell och politisk förändring är möjlig. För det andra kan analyser av detta slag bidra till ökad förståelse för institutionella och konstitutionella val i regimer som befinner sig i en politisk omvandlingsprocess. För det tredje är temat centralt för att också förstå skillnader vad gäller såväl de konstitutionella förutsättningarna som den politiska praktiken mellan de postsovjetiska och de centraleuropeiska länderna.

Artikeln inleds med nödvändiga definitioner av parlamentarism, semipresidentialism och presidentialism följt av en översiktlig kartläggning av konstitutionella val och presidentmakt i flertalet postkommunistiska länder. Utifrån detta diskuteras sedan den konstitutionella variationen bland länderna med utgångspunkt i historisk-institutionella och aktörsrelaterade faktorer.

Konstitutionella mönster bland de postkommunistiska länderna

Av statsvetenskaplig litteratur framgår att definitionsgränserna för vad som skall betecknas som parlamentarism, semipresidentialism och presidentialism inte är alldeles okomplicerade. I synnerhet ges högst varierande svar på vad som skiljer semipresidentialism å ena sidan från parlamentarism och presidentialism å den andra (Elgie 2004, Sedelius 2008). Distinktionen mellan parlamentarism och presidentialism är dock mindre problematisk.

Enkelt uttryckt innebär *parlamentarism* att medborgarna väljer ledamöter till parlamentet som i sin tur utser regeringen. Parlamentet kan avsätta regeringen genom misstroendeförklaring och då följer nyval. Statschefsämbetet är skilt från regeringschefsämbetet. Statschefen (presidenten eller monarken) representerar nationen utåt och innehar i huvudsak ceremoniella och symboliska funktioner medan regeringschefen (premiärministern) leder regeringens arbete och ansvarar inför parlamentet. Parlamentarism är den styrelseform som har störst spridning i världen och som dominerar i bland annat Europa, Afrika och Asien.

Presidentialism däremot kännetecknas av maktdelning. Både president och parlament väljs i separata och direkta val. Presidenten är både stats- och regeringschef. Regeringen tillsätts av och är ansvarig inför presidenten. Parlamentet kan inte avsätta presidenten eller regeringen genom misstroendeförklaring. Flera tydliga exempel på presidentiella system hittar vi på de amerikanska kontinenterna: i Latinamerika utgör Bolivia, Brasilien och Colombia exempel, och i Nordamerika förstås USA.

Varken definitionen av parlamentarism eller presidentialism är dock tillämplig på många av de författningar som valts bland de postkommunistiska länderna. Istället är dessa till sin form semipresidentiella. *Semipresidentialism* kännetecknas framförallt av ett verkställande dubbelkommando där premiärministern leder sitt regeringskabinett men där också den direktvalde presidenten innehar verkställande (exekutiva) funktioner som gör kompetensfördelningen inom exekutiven till en delikat fråga. Rågången mellan aktörerna är tänkt att vara av sådant slag att presidentens huvudansvar är kopplat till den utrikespolitiska arenan och till ett övergripande ansvar för nationen, medan premiärministern leder regeringsarbetet och har inrikespolitiken som sin huvudsakliga arena. Oliktigheterna bland de semipresidentiella systemen är dock så påtagliga att det behövs en ytterligare distinktion som tydliggör de mest väsentliga skillnaderna inom kategorin. Den av forskare mest använda distinktionen går mellan vad jag här betecknar som *premiärministerbetonad* (premier-presidential) och *presidentbetonad* (president-parliamentary) semipresidentialism (jfr Sedelius 2002, Shugart & Carey 1992).

Med *premiärministerbetonad semipresidentialism* avses det system som tillämpas i Frankrike sedan 1958, där 1) presidenten som statschef väljs i folkliga val; 2) presidenten har verkställande befogenheter som är mer än bara ceremoniella eller symboliska; och 3) det vid sidan av presidenten finns en premiärminister som är regeringschef och vars regering kan avsättas av parlamentet. Innan den postkommunistiska transitionen var exemplen på premiärministerbetonad semipresidentialism relativt få. Bland de ofta nämnda fallen märks Frankrike, Finland och Portugal. Under 1990- och 2000-talet har dock antalet blivit väsentligt större, inte minst genom utvecklingen i Centraleuropa.

Samtidigt är denna definition inte tillämplig på de system som valts i flera av de postsovetiska länderna. Dessa ligger istället närmare det presidentiella systemet, enligt vilken presidenten med betydande makt är den som leder regeringen och samtidigt är statschef. Ändå är det inte fråga om presidentialism. Om vi tar Ryssland som exempel, går det inte att hävda att presidenten är ensam ledare inom exekutiven, vilket illustreras väl av att den förre presidenten, Vladimir Putin, under våren 2008 gick från att ha varit oomstridd president i åtta år till att istället bli premiärminister och från den posten leda regeringen. Detta var en politisk rockad som inte har någon motsvarighet i rent presidentiella system där presidenten – i ett och samma ämbete – är både stats- och regeringschef. I Ryssland är det alltså fråga om en semipresidentiell variant som ger presidenten en stark ställning men som samtidigt förutsätter en premiärminister. Med andra ord den modell som här betecknas som *presidentbetonad semipresidentialism*.

Presidentbetonad semipresidentialism kännetecknas av att 1) presidenten som statschef väljs i folkliga val; 2) presidenten utser och avsätter regeringsmedlemmar; 3) premiärministern och dennes regering är underställd både presidentens och parlamentets förtroende; och 4) att presidenten vanligen har betydande makt, såsom till exempel att upplösa parlamentet och/eller att initiera lagstiftning.

Utifrån definitionerna ovan redovisas i tabell 1 de konstitutionella styrelseformerna i 26 postkommunistiska länder. Mönstret är tydligt: *parlamentarism* och *premiärministerbetonad semipresidentialism* dominerar i Centraleuropa och på Balkan, medan *presidentbetonad semipresidentialism* har sin spridning bland de postsovetiska länderna. Detta sammanfaller också med den generella skillnaden i demokratisk utveckling mellan de postsovetiska länderna och Centraleuropa. De auktoritära systemen återfinns huvudsakligen i den grupp av länder som tillämpar presidentbetonad semipresidentialism, medan demokratin har sin spridning bland de länder som inrättat premiärministerbetonad semipresidentialism eller parlamentarism.

[Tabell 1 här]

Ett delvis annat sätt att åskådliggöra variationen bland de postkommunistiska systemen är att bara fokusera på presidentmakten. I figur 1 redovisas Johannsen-Sedelius presidentmaktsindex som är en modifierad variant av det mått som Lars Johannsen använde i sin doktorsavhandling (Johannsen 2000). Indexet sammanfattar ländernas presidentmakt baserad på en genomgång av respektive lands författning. Staplarna i figuren visar utfallet då presidentens befogenheter ifråga om utnämningmakt och annan politisk makt vägts samman. Höga värden innebär att presidenten enligt författningen innehar flera av de befogenheter som undersökts, medan lägre värden följaktligen innebär att presidenten har färre av dessa befogenheter (se även fotnot till figur 1).¹

[Figur 1 här]

Återigen framträder ett relativt tydligt mönster. Precis som förväntat utifrån definitionerna så ger de presidentbetonade systemen generellt en starkare ställning åt presidentämbetet än de premiärministerbetonade motsvarigheterna. Förväntat är också att de parlamentariska författningarna har de svagaste presidentämbetena i jämförelsen. Detta överensstämmer väl med antagandet om att presidenten i dessa system i huvudsak ägnar sig åt representativa och ceremoniella uppgifter. Samtidigt faller några länder utanför mönstret. Moldavien är kanske det tydligaste fallet där presidenten har betydande makt inom ramen för det parlamentariska systemet. Det enda som egentligen motiverar att Moldavien betecknas som parlamentariskt och inte semipresidentiellt är att presidenten inte väljs i direkta val. Även Ungern avviker något från övriga parlamentariska system genom att presidenten enligt den ungerska författningen innehar ett flertal maktbefogenheter, något som annars vanligen gäller för semipresidentiella system.

---

¹Några av de postkommunistiska länderna är exkluderade. Det gäller bland annat Bosnien-Hercegovina, Montenegro och Tadzjikistan. I Bosniens fall är förklaringen helt enkelt att det är svårt att placera landets konstitution i någon av kategorierna parlamentarism, semipresidentialism eller presidentialism, liksom att koda presidentmakten på ett rättvisande sätt. Det sistnämnda är också skälet till att Tadzjikistan utelämnas. Att Montenegro inte finns med beror på att författningen från 2007 ännu inte fanns tillgänglig när presidentmaktbestämningen genomfördes.

Teoretiska perspektiv på konstitutionella val

Riskerna med att inrätta starka presidentämbeten i regimer som genomgår en transitionsprocess har flera gånger lyfts fram i statsvetenskaplig forskning (jfr Elgie 2008, Johannsen 2000, Linz 1997). Den generella kritiken av presidentiella och semipresidentiella system handlar, för det första, om presidentens låsta mandatperiod, vilken gör det svårt att avsätta en "dålig" president. För det andra kritiserar den dubbla legitimiteten, det vill säga att både president och parlament kan stödja sig på folkets mandat, vilket kan leda till politiska låsningar om presidenten och den parlamentariska majoriteten representerar skilda politiska läger (Linz 1990, 1994). För det tredje framhålls att ett starkt presidentämbete innebär betydande risker för en osund maktkoncentration (Mainwaring & Shugart 1997). Empiriska studier har till övervägande del också visat att presidentiella system generellt presterar sämre än parlamentariska när det gäller demokratis överlevnad (Stepan & Skach 1993, Valenzuela 2004).

Hur skall vi då förstå att så många av de postkommunistiska länderna faktiskt inrättade starka presidentämbeten? Med utgångspunkt i etablerade teoretiska ansatser har olika forskare försökt att närma sig förklaringar till de författningsmässiga valen i Central- och Östeuropa.

Flera jämförande studier har, utifrån transitionsteori, fokuserat på den *politiska förhandlingsprocessen* under vilken de konstitutionella arrangemangen beslutas, det vill säga de politiska uppgörelserna i kölvattnet av Berlinmurens fall 1989 och Sovjetunionens upplösning 1991. Så har till exempel de förhandlande aktörernas rationella överväganden kring vilka typer av institutioner som ger bäst avkastning i termer av effektivt politiskt styre (Tsebelis 1990) och ekonomisk utveckling (Przeworski 1991) tillmätts stor betydelse. Med undantag för renodlade kulturperspektiv innehåller dessutom de flesta analyser av postkommunistiskt konstitutionsbyggande någon form av *rational choice-antaganden*, det vill säga antaganden där aktörernas relativa styrka ifråga om information, förhandlingsposition och grad av osäkerhet blir betydelsefulla för det institutionella utfallet. Timothy Frye (1997, 2002) illustrerar detta när han i sin analys utgår från antagandet att politiska aktörer försöker

maximera sin egen politiska makt genom att säkra sin egen position och genom att skapa institutioner som tillåter dem att utöva så mycket makt som möjligt.

En annan riktning med lång tradition inom statsvetenskapen argumenterar för att politiska institutioner har sina rötter i landets politiska kultur (Almond & Verba 1963). Utifrån detta har vissa forskare pekat ut den ryska politiska kulturen och det leninistiska arvet som de viktigaste faktorerna för att förstå de valda institutionerna bland de postkommunistiska länderna (Jowitt 1992, Kubicek 1994). En nära relaterad men mer *historisk-institutionell* riktning betonar det institutionella arvet som avgörande för de konstitutionella valen (Elster *et al.* 1998, Offe 1996). De studier som på olika sätt kombinerat sådana *historisk-institutionella faktorer* med *rational choice-antaganden* har visat sig särskilt fruktbara. Bland annat har Jon Elster (1996) utvecklat argumentet att nya institutioner speglar styrkeförhållandena mellan de institutioner som är inblandade i konstitutionsskapandeprocessen. Utfallet av en förhandlingsprocess som domineras av presidenten tenderar att bli en författning som ger stark makt åt presidentämbetet. Omvänt utmynnar en förhandling präglad av en stark parlamentarisk församling sannolikt i en parlamentariskt orienterad konstitution med ett mer begränsat presidentämbete. Därmed för Elster samman ett resonemang grundat på rationella aktörer under förhandlingssituationen med historisk-institutionella antaganden, enligt vilka valet av nya institutioner reflekterar redan tidigare etablerade institutionella mönster.

Den fortsatta empiriska diskussionen tar utgångspunkt i antagandet att aktörernas relativa styrkeposition i förhandlingarna – som bland de postkommunistiska länderna inte minst bestämdes av olikheter i transitionsprocessernas karaktär – har avgörande betydelse för det institutionella utfallet. Samtidigt görs antagandet att aktörernas val av institutioner är präglad av redan existerande institutionella mönster, och att även historiska erfarenheter av institutioner kan påverka aktörernas beslut att, vid en given tidpunkt, välja en viss institutionell modell. Med andra ord kommer de specifika förhandlingsförutsättningar som åtskilde de centraleuropeiska författningsprocesserna från de postsovjetiska motsvarigheterna att diskuteras mot bakgrund av olikheter i det historisk-institutionella arvet.

Institutionell organisering under sovjettiden

I Sovjetunionen tillämpades principen om maktens enhet snarare än konstitutionell maktindelning. Systemet med sovjeter (rådsförsamlingar) kombinerade inte bara verkställande och lagstiftande makt på unions- och republiknivå utan också på regional och lokal nivå. Kännetecknande för det sovjetiska systemet var dess centraliserade och hierarkiska struktur. I teorin utgjorde Högsta sovjet på varje nivå det organ inför vilket alla andra administrativa enheter var ansvariga. I praktiken saknades dock formella garantier för att säkerställa sovjetrådets faktiska ställning, vilket gjorde att lagstiftande och verkställande funktioner ofta sammanblandades (Willerton 2005: 21). Samtidigt kan antas att en tydligare konstitutionell maktindelning knappast hade påverkat den politiska praktiken eftersom den reella makten *de facto* utövades av Sovjetunionens kommunistiska parti. Maktkoncentration kring partiet och dess ledare, snarare än maktbalans mellan institutionerna, utgjorde motorn i det sovjetiska systemet.

Denna ordning utmanades först efter att Michail Gorbatjov som ny generalsekreterare i kommunistpartiet 1985 startade den förändringsprocess som slutligen ledde fram till Sovjetunionens fall. Gorbatjov initierade tre författningsmässiga förändringar av central betydelse. För det första togs artikel 6 i "Brezjnev-konstitutionen" från 1977 bort – artikeln som stadgade att kommunistpartiet skulle ha den ledande rollen i det sovjetiska samhället. För det andra så inrättades en ny parlamentarisk struktur, bestående av en folkförsamling där två tredjedelar av mandaterna skulle få väljas fritt och, för det tredje, skapades ett presidentämbete med betydande exekutiv makt till vilket kommunistpartiet inledningsvis skulle utse presidentkandidat (Gadzhiev 2001).

Även i de centraleuropeiska länderna som inte var en del av Sovjetunionen inrättades konstitutioner baserade på sovjetiska principer, men med tydligare koppling till de parlamentariska systemen i Västeuropa. All makt tillskrevs folket: val, partier och lagstiftande församlingar fanns konstitutionsenligt på plats. År 1990 hade samtliga länder antagit "demokratiska författningar". I praktiken handlade det dock om fasader där de överordnade sovjetiska principerna om kommunistpartiets ledande roll, demokratisk centralism och de eviga vänskapsbanden med Sovjetunionen stod i vägen för faktiskt demokratiska institutioner.

Förutom i federationerna Jugoslavien och Tjeckoslovakien inrättades enkammarparlament som sammanträdde några dagar vid några tillfällen varje år. Detta krävde en mer operativ instans som, åtminstone formellt, tog löpande politiska beslut under året. Detta löstes genom olika varianter av presidentiella rådsförsamlingar eller presidium, vilka utsågs av parlamenten. Statschefen utsågs indirekt via parlamenten och standardmodellen var att presidenten för rådsförsamlingen också utsågs till statschefsämbetet. Tjeckoslovakien och Östtyskland utgjorde undantag med "oberoende" presidenter, liksom även Jugoslavien från 1953 och Rumänien från 1974, där presidentämbeten specialinrättades till förmån för Josip Tito respektive Nicolae Ceaușescu. Enligt parlamentariska principer utsågs regeringarna (ministerkabinetten) av parlamentet där kabinettordföranden fungerade som premiärminister. Även i detta avseende avvek Tjeckoslovakien genom att regeringsutnämmandet var presidentens ansvar.

Sammantaget var de postkommunistiska parlamenten, såväl de Högsta sovjeterna som de centraleuropeiska folkförsamlingarna, formellt suveräna bärare av folkets vilja. I praktiken utgjorde parlamenten institutionella kulisser vars funktion var att både dölja och samtidigt legitimera att den verkliga makten innehades av kommunistpartierna i allmänhet, och av deras yttersta ledningar i synnerhet.

Institutionell kontinuitet och auktoritära presidenter i Centralasien

Efter Sovjetunionens sammanbrott 1991 var förutsättningarna för institutionsbyggande som bekant radikalt annorlunda i de tidigare sovjetrepublikerna jämfört med länderna i Centraleuropa. Medan författningarna i de senare omskapades i grunden som en följd av de folkliga oppositionsrörelsernas styrkeposition i förhandlingarna, handlade de postsovjetiska författningsprocesserna snarast om modifieringar av den sovjetiska modell som utvecklats under Gorbatsjov. Detta också som en följd av att flertalet postsovjetiska länder mer eller mindre saknade historiska erfarenheter av självständighet och demokratiska institutioner. Med andra ord kom den redan existerande sovjetiska författningen att bli styrande även för de postsovjetiska författningarna.

I de postsovjetiska länderna, och i synnerhet i de centralasiatiska republikerna (Kazakstan, Kirgizistan, Tadzjikistan, Turkmenistan och Uzbekistan), kunde den politiska eliten klara övergången till självständighet relativt intakt och utan betydande interna splittringar eller opposition. Förenklat skulle man kunna säga att regimerna klädde om från kommunistisk till nationalistisk kostym. I linje med Gorbatsjovs skapande av ett presidentämbete för Sovjetunionen inrättade de självständiga republikerna tidigt nya presidentämbeten, innan postkommunistiska konstitutioner antagits. Förutom Askar Akajev i Kirgizistan, var samtliga av de självständiga centralasiatiska republikernas första presidenter också de tidigare generalsekreterarna för kommunistpartiet. Trots Sovjetunionens upplösning var det närmast status quo ifråga om den politiska elitens kontroll över makten; ett faktum som i hög grad bestämde förutsättningarna för utformningen av de nya institutionerna.

Redan i utgångsläget dominerade de nyutnämnda presidenterna förhandlingarna och drev på för att betydande makt skulle knytas till presidentämbetet. I strategin ingick också att så långt som möjligt begränsa oppositionens möjligheter att påverka utfallet i en annan riktning. Därtill hade presidenterna stöd hos en betydande andel av dem som ekonomiskt vunnit på den radikala omställningen från planekonomi till marknadsekonomi. Resultatet blev att argumenten för ett starkt presidentämbete fick stort genomslag både i debatt och i de slutliga författningsdokumenten. Ett effektivt verktyg som presidenterna har utnyttjat flitigt, i Centralasien såväl som i flera andra postsovjetiska stater, är folkomröstningar för att successivt förstärka presidentens ställning i såväl den ursprungliga författningen som i den allmänna lagstiftningen. Genom att vända sig direkt till folket har presidenterna kunnat kringgå oppositionen och därigenom legitimera både ett starkt presidentämbete och samtidigt en redan auktoritär inriktning.

Det postsovjetiska Östeuropa och presidentmaktens gradvisa konsolidering

Medan presidentdiktatur blev utfallet i de centralasiatiska länderna ganska snart efter Sovjetunionens upplösning, skedde utvecklingen mot presidentdominerade system något mer gradvis i Ryssland, Ukraina och Vitryssland, liksom i Armenien, Azerbajdzjan och Georgien (jfr Johannsen 2000). Vitryssland illustrerar detta väl där en initialt pluralistisk politisk utveckling (1991–94) gradvis förändrades i repressiv auktoritär riktning efter att Aleksandr

Lukasjenko tillträtt presidentämbetet. Inrättandet av ett starkt presidentämbete i Vitryssland var dock inte oomstritt. Omröstningar i samband med skapandet av den vitryska författningen 1994 visade att en så stor andel som runt 40 procent av ledamöterna i parlamentet röstade emot att införa ett presidentämbete överhuvudtaget. Det kom också varningar från olika håll, bland annat menade den Vitryska folkfrontens dåvarande ledare Zianon Pazniak att införandet av ett starkt presidentämbete riskerade att bara föra Vitryssland från en diktatur till en annan, och att det vitryska samhället då skulle ha små möjligheter att hindra en sådan utveckling (Lukashuk 2001: 300). Trots att dessa argument i efterhand har visat sig helt befogade fick de inte tillräckligt genomslag. Istället ansågs det bland eliterna finnas starka skäl att mot bakgrund av den då betydande ekonomiska och politiska instabiliteten i landet, skapa ett starkt presidentämbete för att på så sätt möjliggöra en stark statsmakt. Därtill var legitimiteten för landets parlament extremt låg vilket knappast var till fördel för dem som förespråkade en parlamentariskt inriktad författning.

Bland de postsovjetiska länderna är kanske Ukraina det tydligaste exemplet på konstitutionell instabilitet. Detta kan illustreras med att det dröjde ända fram till 1996 innan landet antog sin självständighetsförfattning. Mellan 1991 och 1996 tillämpades den sovjetiska konstitutionen med vissa tillägg där presidenten, precis som i övriga postsovjetiska republiker, redan i utgångsläget hade en stark ställning. Argumenten för att även i den nya konstitutionen ge presidenten betydande makt var kopplade till förhoppningar om just politisk stabilitet och nationell enighet (Wolczuk 2001). Resonemanget är logiskt mot bakgrund av att både partisystem och parlament präglades av fragmentering och oförutsägbarhet. Överhuvudtaget var de politiska partiernas betydelse vid skapandet av de nya institutionerna marginell. Snarare var det en författningsprocess som dominerades av kretsen kring president Leonid Kravtjuk (1991–94) och hans efterträdare, Leonid Kutjma (1994–2004).

Trots detta speglade författningsprocessen den dragkamp som under hela Ukrainas självständighetsperiod pågått mellan parlament, president och regering (Sedelius 2008). President Kutjma ville först skapa en fullt ut presidentiell konstitution, alltså ett system där presidenten agerar både stats- och regeringschef och där parlamentet inte kan avsätta regeringen. När detta misslyckades drev han istället linjen att presidenten, inom ramen för det

semipresidentiella systemet, skulle ges befogenhet att upplösa parlamentet (Wolczuk 2001). Inget av dessa förslag fick tillräckligt genomslag och resultatet blev en författningskompromiss med ett något svagare presidentämbete än i till exempel Ryssland och Vitryssland, men betydligt starkare än motsvarigheterna i Centraleuropa och på Balkan – en författningskompromiss som fortfarande i slutet av 2008 var föremål för djupgående motsättningar mellan parlament, president och regering.

Rysslands system har av vissa kallats för “superpresidentiellt” (Ishiyama & Kennedy 2001). Den ryska konstitutionen från 1993 är tydlig med att det är presidenten som “definierar den huvudsakliga inriktningen på Rysslands inrikes- och utrikespolitik” samtidigt som han eller hon också representerar landet inåt och utåt (Constitution of the Russian Federation 1993: Art. 80–93). Att konstitutionen ger presidenten en så stark ställning är tydligt kopplat till resultatet av den konflikt som slutade med Boris Jeltsins väpnade angrepp mot det ryska parlamentet samma år. Jeltsin gick segrande ur konflikten och fick på så sätt ett betydande handlingsutrymme vid skapandet av den ryska författningen.

Med utgångspunkt i det presidentämbete som Gorbatsjov tidigare hade inrättat drev Jeltsin på för ett presidentorienterat system där det upplevda behovet av politisk stabilitet och ekonomiska reformer snarare än maktindelning och pluralism fick företräde. Semipresidentialism prioriterades framför presidentialism, dock med skillnaden att den ryske presidenten gavs ett betydligt starkare inflytande över regeringen än vad som vanligtvis är fallet i semipresidentiella system. Rysslands författning följer den typiskt postsovjetiska modellen enligt vilken presidenten både avsätter och tillsätter regering (och premiärminister) samtidigt som också parlamentet, åtminstone i teorin, har möjlighet att genom misstroendeförklaring fälla regeringen. Detta ger ett dubbelt ansvarsförhållande som konstitutionsforskare menar kan skapa betydande svårigheter för effektivt politiskt beslutsfattande (jfr Shugart 2005, Sokolowski 2001).

Vid en konstitutionell kategorisering av de postsovjetiska länderna (tabell 1) förefaller Moldaviens parlamentariska system nog som det mest avvikande fallet. Mellan 1991 och 2000 valdes den moldaviske presidenten i direkta val och författningen var då i enlighet med

definitionen av premiärministerbetonad semipresidentialism. Till skillnad från majoriteten av de postsovjjetiska länderna har Moldavien dock aldrig inrättat presidentbetonad semipresidentialism. Det stod tidigt efter Sovjetunionens sammanbrott klart att presidentens handlingsutrymme och möjligheter att dominera författningsprocessen på samma sätt som i till exempel Vitryssland och Ryssland inte skulle bli möjligt. Både den förste postsovjjetiske presidenten, Mircea Snegur (1990–97), och hans efterträdare, Petru Lucinschi (1997–2001), tog initiativ till att i författningen utöka presidentens makt på bekostnad av parlamentet – initiativ som på det hela taget stoppades av parlamentet.

En viktig förklaring står att finna i det moldaviska parlamentets relativa styrka som i jämförelse med motsvarigheterna i andra postsovjjetiska länder varit utmärkande. Framförallt har det reformerade kommunistpartiet (PCRM) och dess allierade lyckats skapa gynnsamma majoritetsförhållanden under merparten av Moldaviens självständighet, vilket gjort parlamentet till en instans som de mer centerorienterade presidenterna Snegur och Lucinschi inte kunnat ignorera. Det är först under 2000-talet, och ironiskt nog efter förändringen till indirekta presidentval, som presidentens handlingsutrymme ökat. Detta beror i första hand på att den kommunistiske presidenten Vladimir Voronin (2001–) under en rad av år har kunnat agera med en betryggande parlamentarisk vänstermajoritet i ryggen.

Folklig mobilisering och parlamentariska principer i Centraleuropa

Transitionsprocesserna i Centraleuropa (de baltiska länderna inräknat) kännetecknades i mycket högre utsträckning än i Sovjetunionen av folklig mobilisering och underifrån-revolution. Partier eller snarare folkliga massrörelser, såsom Solidaritet i Polen och Charta 77 i Tjeckoslovakien, bidrog till att de postkommunistiska författningsprocesserna pågick under större pluralism och folkligt tryck än i de postsovjjetiska republikerna. Att parlamentariska principer fick företräde framför presidentdominerade system kan till betydande del förstås mot bakgrund av transitionsprocessernas specifika karaktär i kombination med ländernas kulturella, historiska och geografiska närhet till Västeuropa. Inte minst visade sig i flera fall erfarenheter av demokratiska institutioner från mellankrigstiden ha både symbolisk och reell betydelse för formandet av parlamentariskt orienterade författningar efter kommunismens fall 1989.

De folkligt förankrade transitionsprocesserna innebar bland annat att presidenterna i Centraleuropa inte kunde dominera förhandlingsprocesserna i samma utsträckning som sina postsovjetiska motsvarigheter. Istället blev de parlamentariska församlingarna betydelsefulla arenor för de institutionella förhandlingar som följde i kölvattnet av Berlinmurens fall. Jon Elsters (1996) tes om att de institutionella aktörer som dominerar förhandlingsprocessen tenderar att förorda konstitutioner som ger företräde åt den egna institutionen är alltså relevant. Med andra ord, i Centraleuropa där parlamenten fick en framskjuten position i förhandlingarna, prioriterades parlamentarismens principer (som sagts ovan avviker inte bara de baltiska länderna, utan även Moldavien från övriga postsovjetiska stater i detta avseende).

Semipresidentialism som den konstitutionella kompromisslösningen

Valet av premiärministerbetonad semipresidentialism i Bulgarien, Litauen, Polen, Kroatien och Rumänien kan ses som en konstitutionell kompromiss inkluderande sinsemellan svårförenliga intressen. Åtminstone fyra faktorer kan identifieras som i olika grad kan kopplas till transitionsprocessernas karaktär och till historisk-institutionella aspekter.

För det första fanns *en generell strävan bland de förhandlande aktörerna att införa ett parlamentariskt orienterat system av västeuropeiskt snitt*. Genom att välja institutionella modeller motsvarande de etablerade demokratierna i Europa markerade länderna sin politiska, historiska och geografiska identitet, samtidigt som det också underlättade en närmare knytning till EU. Från denna utgångspunkt föreföll rent parlamentariska system som det mest naturliga valet, vilket också blev den mest spridda styrelseformen bland de centraleuropeiska länderna (jfr tabell 1).

I flera länder konkurrerade dock ambitionen att inrätta ett modernt parlamentariskt styre med ett upplevt behov av historisk kontinuitet med starka presidentämbeten och nationella ledare från tidigare självständighetsperioder. Litauen och Polen är tydliga exempel. I båda fallen går det att spåra presidentmakten till självständighetsperioden under mellankrigstiden då starka, närmast auktoritära presidentämbeten inrättades. I Litauen symboliserar mellankrigsperioden, liksom dess dåvarande starke president, Antanas Smetona (1926–40), nationell styrka och

oberoende. Den litauiska folkfronten, *Sajudis*, och dess ledare Vytautas Landsbergis argumenterade efter den återvunna självständigheten 1991 för återinförandet av en stark presidentmakt med hänvisning just till mellankrigstiden (Holm-Hansen 2006, Nørgaard & Johannsen 1999). På motsvarande sätt spelade självständighetserfarenheter från mellankrigstiden roll för inrättandet av semipresidentialism i Polen. Arvet efter den starke polske ledaren under 1920- och 1930-talet, Josef Pilsudski, bekräftades, om man så vill, symboliskt i det nyinrättade presidentämbetet på 1990-talet. Det är talande att det postkommunistiska Polens förste president, Lech Walesa (1990–95), inte värjde sig mot jämförelser med den auktoritära Pilsudski (Brzezinski 2000: 52–57).

Samtidigt var den historiska länken till presidentämbetet inte lika relevant för alla de länder som inrättade semipresidentialism. I Bulgarien och Rumänien fanns snarare en oro bland flera aktörer inför en stark presidentmakt, inte minst med anledning av de repressiva regimer som skapades under de auktoritära ledarna Todor Zjivkov respektive Nicolae Ceaușescu under kommunisttiden. I Rumänien blev dock den Nationella räddningsfrontens (FSN) dominerande position under Ion Iliescus ledning betydelsefull. Avsaknaden av konstitutionell debatt gav FSN möjlighet att införa ett relativt starkt presidentämbete (samma presidentämbete som Iliescu innehade redan när konstitutionens slutdokument togs i december 1991). I Bulgarien var maktbalansen mellan exkommunisterna i socialistpartiet (BSP) och den demokratiska oppositionen (UDF) mer jämn och här var det istället oppositionen som såg sina möjligheter i ett starkt presidentämbete. BSP lyckades dock genom sin relativa styrkeposition hålla emot UDF:s krav på mer omfattande presidentiella befogenheter, vilket underlättades av att oppositionen saknade en stark ledare av Walesas eller Iliescus kaliber. Resultatet blev en direktvald president men – i jämförelse med både Polen och Rumänien – med relativt begränsade befogenheter (jfr figur 1).

För det andra blev premiärministerbetonad semipresidentialism *en logisk kompromiss utifrån kortsiktiga politiska mål och intressen*, reflekterande i stort styrkan hos de grupper och individer som förhandlade fram konstitutionen. De som kalkylerade med stora chanser att vinna presidentvalen arbetade för att införa en tydlig presidentkomponent i författningen, medan de potentiella förlorarna motarbetade sådana ansträngningar. Inom Solidaritet i Polen

kände man folkets stöd och här fanns tydligt idén om att ett starkt presidentämbete skulle vara till gagn för rörelsen, medan exkommunisterna i parlamentet avvisade förslagen och förespråkade kontinuitet med den kommunistiska regimens "parlamentarism". Premiärministerbetonad semipresidentialism blev på så sätt en modell som i någon mån var en medelväg mellan dessa positioner.

För det tredje så reflekterade de semipresidentiella arrangemangen i Centraleuropa, precis som i flera av de postsovjetiska länderna, *en strävan efter både politisk och ekonomisk stabilitet*. Det fanns en utbredd insikt om att partisystem och parlament, åtminstone under en tid, skulle förbli splittrade och att regeringsunderlaget följaktligen skulle vara skakigt. I bland annat Polen, Kroatien och Makedonien argumenterades explicit för att ett starkt presidentämbete kunde utgöra en nödvändig motvikt till svaga parlament och därmed en möjlig garant för kontinuitet och stabilitet (Bunce 1997).

Slutligen måste *enskilda politiska ledares betydelse* i samband med transitionen beaktas. Ledande dissidenter under kommunisttiden och tillika framträdande aktörer i transitionsprocesserna såsom Lech Walesa i Polen, Ion Iliescu i Rumänien och Vytautas Landsbergis i Litauen influerade i högsta grad utformningen av de nya institutionerna i sina respektive länder. Med ett betydande folkligt stöd kunde de i kraft av sin dissidentstatus driva på för ett direktvalt presidentämbete med mer än bara representativa funktioner (i flera fall stod också dessa ledare som segrare efter att de första postkommunistiska presidentvalen hade genomförts). Därmed blev semipresidentialism enligt fransk modell ett attraktivt alternativ.

Detta kan jämföras med situationen i exempelvis Tjeckoslovakien 1991–92 där det istället var kommunistpartiet som såg möjligheterna i ett direktvalt presidentämbete. Genom att lansera förslaget om en förändring från indirekta till direkta presidentval hoppades man inom kommunistpartiet att den egna kandidaten, den tidigare federale premiärministern Ladislav Adamec skulle vinna över oppositionens kandidat, dissidenten Václav Havel. Oppositionen, representerad av framförallt rörelsen Medborgarforum, var medveten om sin parlamentariska styrkeposition i förhandlingarna och stod fast vid att presidenten skulle ha begränsad makt och väljas indirekt av parlamentet, vilket också blev resultatet i konstitutionen från 1992.

Avslutande reflektioner

En majoritet av de postkommunistiska länderna valde någon av de två varianterna av semipresidentialism. Medan den premiärministerbetonade modellen fick sin spridning i Centraleuropa, dominerar det presidentparlamentariska systemet bland de forna sovjetrepublikerna. Sammantaget visar genomgången i denna artikel att en kombination av aktörsorienterade och historisk-institutionella faktorer är relevant för att förstå den skarpa skiljelinjen mellan de postsovjetiska och de centraleuropeiska länderna ifråga om presidentmakt, men också för att förstå varför semipresidentiella författningar prioriterades framför parlamentarism i flera av de centraleuropeiska länderna.

Generellt var inrättandet av starka presidentämbeten logiskt mot bakgrund av de postkommunistiska transitionsprocesserna. Under den perioden första halvan av 1990-talet – där betydande osäkerhet präglade många av de ledande aktörerna – är det rimligt att en kraftfull president framstod som en attraktiv institutionell komponent för att främja nationell enhet, statsbyggande och framtidstro (faktorer som är nödvändiga också för demokratisk utveckling). Det direkta mandatet gav samtidigt presidenten en tydligare legitimitet och högre status än om han eller hon valts indirekt såsom vanligen är fallet i parlamentariska system. Direktmandatet öppnade för att presidenten kunde fungera som folkets röst mer än som partiernas representant. Dessutom kunde de större befogenheterna hos presidenten, jämfört med motsvarigheten i parlamentariska system, gagna presidentens ställning som garant för konstitutionens efterlevnad.

De postsovjetiska presidenterna har dock knappast varit företrädare för vare sig folkets röst eller gällande författningar. Snarare har de varit ivriga tillskyndare i att – i och för sig ofta med stöd i mer eller mindre demokratiska folkomröstningar – genomföra ytterligare förstärkningar av presidentämbetet. I flera fall har detta inneburit en direkt dödsstöt för de gryende demokratiseringsprocesser som ändå funnits. I den postsovjetiska kontexten hade inrättandet av starka presidenter överhuvudtaget liten koppling till några demokratiseringssträvanden. I det ideologiska vakuum som uppstod efter kommunismens fall föreföll en säkrare strategi vara att – istället för att satsa på omvälvande

demokratiseringsreformer – verka för att de nya institutionerna till varje pris säkrade de styrande eliternas maktbas. Ett starkt presidentämbete erbjöd på så sätt en möjlighet att med “rätt” kandidat vid posten tillgodose bland annat oligarkernas intressen. Överhuvudtaget var argumentet om presidentämbetets betydelse som garant för ekonomisk och politisk stabilitet rimligt. Det fanns hos den politiska eliten en utbredd insikt om att partisystem och parlament skulle vara svaga och följaktligen att möjligheterna för stabila regeringar skulle vara högst varierande.

De konstitutionella förhandlingarna i de postkommunistiska länderna skedde dock inte isolerat från den politiska kulturen eller de tidigare institutionella mönstren. Det “presidentsystem” som formades under Gorbatsjovs ledning i Sovjetunionen blev en naturlig utgångspunkt, och det som med små justeringar kunde anpassas för de postsovjetiska författningarna. Det går förstås också att betrakta de postsovjetiska presidenterna i ljuset av ett längre historiskt perspektiv där det starka presidentämbetet i viss mån förenar en auktoritär tradition med, ytterst sett, den ryska tsaren som förebild. Helt andra institutionella erfarenheter influerade de centraleuropeiska författningsprocesserna där den politisk-kulturella kopplingen till “Europa” liksom historiska perioder av självständighet och statsbyggande spelade en avgörande roll för det positiva utfallet i termer av mer balanserade författningar, något som i sin förlängning underlättade demokratis konsolidering i Centraleuropa.

Litteratur

Almond, Gabriel A. & Sidney Verba (1963) *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Brzezinski, Mark (2000) *The Struggle of Constitutionalism in Poland*. London: Macmillan Press.

Bunce, Valerie (1997) “Presidents and the Transition in Eastern Europe” i Kurt von Mettenheim (red.) *Presidential Institutions and Democratic Politics: Comparing Regional and National Contexts*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

Constitution of the Russian Federation (1993) Bucknell University (www.departments.bucknell.edu/russian/const/constit.html).

Elgie, Robert (2008) The Perils of Presidentialism: Are they Exaggerated? *Democratization* 15 (1): 49–66.

Elgie, Robert (2004) Semi-Presidentialism: Concepts, Consequences and Contesting Explanations. *Political Studies Review* 2 (3): 314–30.

- Elster, Jon (1996) The Role of Institutional Interests in Eastern European Constitution-Making: Explaining Legislative Dominance. *East European Constitutional Review* 5 (6): 63–65.
- Elster, Jon, Claus Offe & Ulrich K. Preuss (1998) *Institutional Design in Post-Communist Societies: Rebuilding the Ship at Sea*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Frye, Timothy (1997) A Politics of Institutional Choice: Post-Communist Presidencies. *Comparative Political Studies* 30 (5): 523–52.
- Frye, Timothy (2002) “Presidents, Parliaments and Democracy: Insights from the Post-Communist World” i Andrew Reynolds (red.) *The Architecture of Democracy: Constitutional Design, Conflict Management, and Democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Gadzhiev, Gadis (2001) “Power Imbalance and Institutional Interests in Russian Constitutional Engineering” i Jan Zielonka (red.) *Democratic Consolidation in Eastern Europe. Volume 1: Institutional Engineering*. Oxford: Oxford University Press.
- Holm-Hansen, Jørn (2006) “Litauen: sovjetrepublikken som fekk vesteuropeisk partimønster” i Elisabeth Bakke (red.) *Sentral-Europa og Baltikum etter 1989*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Ishiyama, John T. & Ryan Kennedy (2001) Superpresidentialism and Political Party Development in Russia, Ukraine, Armenia and Kyrgyzstan. *Europe-Asia Studies* 53 (8): 1177–91.
- Johannsen, Lars (2000) *The Constitution and Democracy: The Choice and Consequence of the Constitution in Post-Communist Countries*. Aarhus: Politica.
- Jowitt, Ken (1992) *New World Disorder: The Leninist Extinction*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Kubicek, Paul J. (1994) Delegative Democracy in Russia and Ukraine. *Communist and Post-Communist Studies* 27 (4): 423–41.
- Linz, Juan J. (1990) The Perils of Presidentialism. *Journal of Democracy* 1 (1): 51–69.
- Linz, Juan J. (1994) “Presidential or Parliamentary Democracy: Does it Make a Difference?” i Juan J. Linz & Arturo Valenzuela (red.) *The Failure of Presidential Democracy: The Case of Latin America*. Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Press.
- Linz, Juan J. (1997) “Introduction: Some Thoughts on Presidentialism in Post-Communist Europe” i Ray Taras (red.) *Postcommunist Presidents*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lukashuk, Alexander (2001) “Constitutionalism in Belarus: A False Start” i Jan Zielonka (red.) *Democratic Consolidation in Eastern Europe: Volume 1, Institutional Engineering*. Oxford: Oxford University Press.
- Mainwaring, Scott & Matthew S. Shugart (red.) (1997) *Presidentialism and Democracy in Latin America*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nørgaard, Ole & Lars Johannsen (1999) *The Baltic States after Independence*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Offe, Claus (1996) “Designing Institutions in East European Transitions” i Robert E. Goodin (red.) *The Theory of Institutional Design*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Przeworski, Adam (1991) *Democracy and the Market: Political and Economic Reforms in Eastern Europe and Latin America*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sedelius, Thomas (2002) Pro-premiär eller pro-president? Om distinktionen mellan parlamentarism, presidentialism och semi-presidentialism. *Statsvetenskaplig Tidskrift* 105 (4): 273–95.

- Sedelius, Thomas (2008) *The Tug-of-War between Presidents and Prime Ministers: Semi-Presidentialism in Central and Eastern Europe*. Saarbrücken: VDM Verlag.
- Shugart, Matthew S. (2005) Semi-Presidential Systems: Dual Executive and Mixed Authority Pattern. *French Politics* 3 (3): 323–51.
- Shugart, Matthew S. & John M. Carey (1992) *Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sokolowski, Alexander (2001) Bankrupt Government: Intra-Executive Relations and the Politics of Budgetary Irresponsibility in El'tsin's Russia. *Europe-Asia Studies* 53 (4): 541–72.
- Stepan, Alfred & Cindy Skach (1993) Constitutional Framework and Democratic Consolidation: Parliamentarianism versus Presidentialism. *World Politics* 46 (1): 1–22.
- Tsebelis, George (1990) *Nested Games: Rational Choice in Comparative Perspective*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Valenzuela, Arturo (2004) Latin American Presidencies Interrupted. *Journal of Democracy* 15 (4): 5–19.
- Willerton, John P. (2005) “Putin and the Hegemonic Presidency” i Stephen White, Zvi Gitelman & Richard Sakwa (red.) *Developments in Russian Politics* 6. Durham: Duke University Press.
- Wolczuk, Kataryna (2001) “Ukraine: Tormented Constitution-Making” i Jan Zielonka (red.) *Democratic Consolidation in Eastern Europe. Volume 1: Institutional Engineering*. Oxford: Oxford University Press.

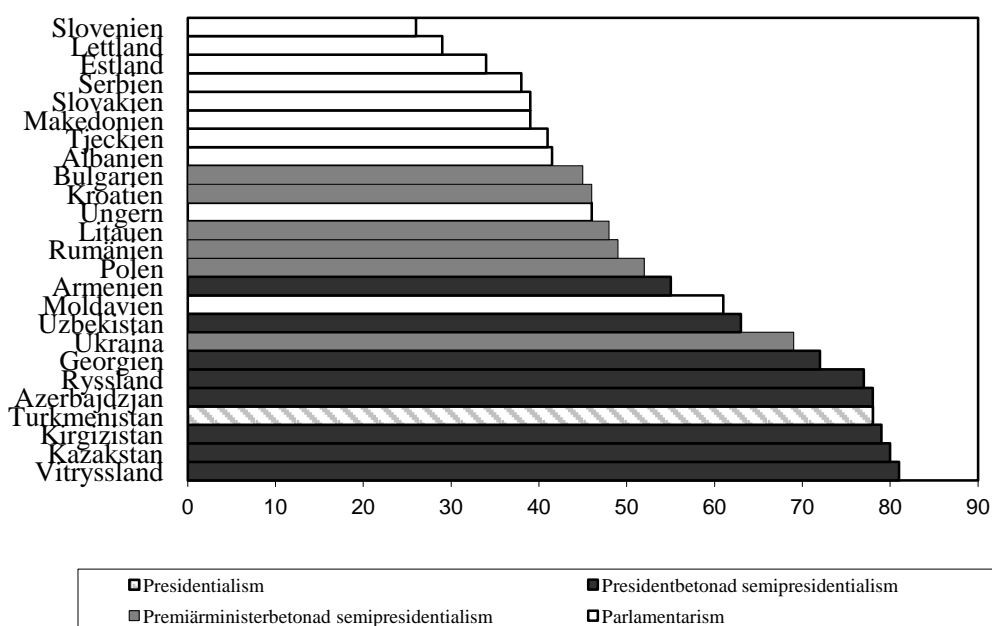
Tables and Figures

Tabell 1. Konstitutionstyper i postkommunistiska länder 2008

Land	Konstitutionstyp
Postsovjetiska länder (utom de baltiska staterna)	
Armenien	Semipresidentialism (presidentbetonad)
Azerbajdzjan	Semipresidentialism (presidentbetonad)
Georgien	Semipresidentialism (presidentbetonad)
Kazakstan	Semipresidentialism (presidentbetonad)
Kirgizistan	Semipresidentialism (presidentbetonad)
Moldavien	Parlamentarism
Ryssland	Semipresidentialism (presidentbetonad)
Tadzjikistan	Semipresidentialism (presidentbetonad)
Turkmenistan	Presidentialism
Ukraina	Semipresidentialism (premiärministerbetonad)
Uzbekistan	Semipresidentialism (presidentbetonad)
Vitryssland	Semipresidentialism (presidentbetonad)
Centraleuropa, Balkan och Baltikum	
Albanien	Parlamentarism
Bulgarien	Semipresidentialism (premiärministerbetonad)
Estland	Parlamentarism
Kroatien	Semipresidentialism (premiärministerbetonad)
Lettland	Parlamentarism
Litauen	Semipresidentialism (premiärministerbetonad)
Makedonien	Parlamentarism
Montenegro	Parlamentarism
Polen	Semipresidentialism (premiärministerbetonad)
Rumänien	Semipresidentialism (premiärministerbetonad)
Serbien	Parlamentarism
Slovakien	Parlamentarism
Slovenien	Parlamentarism
Tjeckien	Parlamentarism
Ungern	Parlamentarism

Not: Bestämningen av styrelseformerna är gjord på basis av en genomgång av ländernas skrivna författningar. Ett antal av länderna har förändrat sina författningar flera gånger sedan självständigheten. Tabellen ovan tar hänsyn till författningsändringar gjorda fram till och med 2008. Vad som inte framgår av tabellen är att flera länder har gjort konstitutionella förändringar av mer eller mindre betydande omfattning sedan den första postkommunistiska författningen antogs. I några fall har förändringarna varit av sådant slag att länderna, enligt de här givna definitionerna, skiftat från en styrelseform till en annan. Till exempel förändrade Moldavien år 2000 metoden för att välja president från direktval (folkliga val) till indirekta val (parlamentet utser), vilket innebär att landets tidigare semipresidentiella konstitution därefter är att definiera som parlamentarisk. Kroatien förändrade samma år, efter president Franjo Tudjmans bortgång 1999, författningen från presidentbetonad till premiärministerbetonad semipresidentialism. Motsvarande förändringar gjordes i Ukraina efter den Orangea revolutionen 2004, vilka skulle träda i kraft i januari 2006 men där det alltså råder oklarheter kring tillämpningen av desamma. Även bland de centralasiatiska länderna har det gjorts en hel del konstitutionella tillägg och förändringar. Den absoluta merparten av dessa har handlat om att på olika sätt stärka presidentmakten, genom till exempel utökad utnämningssmakt, förstärkt veto och förlängning av presidentens mandatperiod.

Figur 1. Presidentmakt och konstitutionstyp (Johannsen-Sedelius' presidentmaktsindex 2007)

Not: Johannsen-Sedelius' presidentmaktsindex är skapat utifrån en kodning av respektive lands författning inkluderande författningsändringar fram till och med 2007. Indexet är sammansatt med åtta variabler som mäter presidentens utnämningssamt femton variabler som mäter presidentens makt ifråga om andra, mer direkta politiska befogenheter. De senare befogenheterna viktas till att få en större tyngd än utnämningssmaktensvariablerna. Den formel som använts är en modifierad variant av den som Lars Johannsen använder i sin avhandling från 2000. Formeln ser ut som följer: $1(\sum U_{1-8}) + 2(\sum P_{1-15} + V)$ där U står för utnämningssmakt, P för politisk makt och V för den valmetod som används till presidentämbetet (0 = indirekta val, 2 = direkta val).